

Magdalena Michalik-Jeżowska

"Szkice o cywilizacji", L. Gawor, Rzeszów 2009 : [recenzja]

Rocznik Historii Filozofii Polskiej 23, 403-406

2009/2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jagiellońskiego, mgr. Aleksandra Ćuka (*Marian Zdziechowski o nacjonalizmie*) i mgr. Krzysztofa Wołodźkę (*Marian Zdziechowski – filozof czasu katastrofy*), pokazano także w tomie postać jego bohatera od strony mniej znanej. Prof. Alvydas Jokubaitis, we wspomnianym artykule o wyobraźni poetyckiej Zdziechowskiego, stawia tezę, że autor *Pesymizmu...* był ostatnim romantykiem. Ostatnim romantykiem – ponieważ, wbrew dominującym w jego czasach tendencjom, uprawiał filozofię subiektywną, zaangażowaną, uznając ją za naukę duchową, i wierzył w związek moralności z polityką. Na osobie Zdziechowskiego, w opinii prof. Jokubaitisa, skończył się polski romantyzm, a koniec ten nastąpił w Wilnie, czyli tam, gdzie prąd ten został zapoczątkowany ponad 100 lat wcześniej przez Adama Mickiewicza. Warto również wspomnieć o artykule doktoranta UJ Jarosława Zoppy, poświęconym recepcji tradycyjnej liturgii katolickiej w pismach Zdziechowskiego.

Ukazanie się omawianej książki wpisuje się w cykl obchodów 70. rocznicy śmierci Mariana Zdziechowskiego. Podsumowaniem uroczystości ma być odsłonięcie tablicy pamiątkowej poświęconej wybitnemu polskiemu myślicielowi i profesorowi w Collegium Novum Uniwersytetu Jagiellońskiego, ufundowanej przez Pana Artura Wrońskiego, właściciela restauracji Chimera.

Tomasz Jakubec

**L. Gawor, *Szkice o cywilizacji*,
Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, Rzeszów 2009, s. 185**

Ideą przewodnią *Szkiców o cywilizacji* i jednocześnie zasadniczą osią całości podejmowanych tu rozważań jest ukazanie procesu wyparcia, w początkach XX w., oświeceniowego paradygmatu ogólnoludzkiej cywilizacji przez koncepcję cywilizacyjnego pluralizmu

ludzkości oraz odrodzenia (począwszy od końca XX w.) pojmowania cywilizacji jako wspólnego dorobku ludzkości. Z drugiej strony kolejne rozdziały książki można, zdaniem jej autora, odczytywać autonomicznie, jako artykuły.

Szkice o cywilizacji obok diskutowanych, istotnych z punktu widzenia fenomenu cywilizacji, kwestii (m. in. konfrontacji między cywilizacjami czy idei zrównoważonego rozwoju jako projektu nowej ogólnoludzkiej cywilizacji) zawierają krytyczne analizy prezentowanych tam trzech polskich oryginalnych teorii cywilizacji, pochodzących z pierwszej połowy XX w. Są to koncepcje Erazma Majewskiego, Floriana Znanieckiego i Feliksa Konecznego. Temu ostatniemu Gawor poświęca najwięcej miejsca.

Pierwszy z wyróżnionych autorów traktując pojęcie „cywilizacji” jako synonim pojęcia „kultury” jest jednym z najbardziej znanych, w pierwszych dziesięcioleciach XX w., zwolenników naturalistycznego charakteru cywilizacji. Z pozycji naturalistycznego monizmu ujmuje on istnienie, rozwój i upadek cywilizacji w kategoriach przyrodniczych uwarunkowań środowiskowych. Pojmuje on cywilizację jako najwyższej biologicznie zorganizowaną formę rzeczywistości (realność D), jakościowo różną od niższych poziomów organizacji natury (tj. realności A – poziom bytu nieorganicznego z elementami prewitalistycznymi, realności B – sfera bytu ożywionego, realności C – poziom pojawienia się wolnych organizmów, zbudowanych z komórek, w tym organizmów społecznych – zwierzęcych, tworzących gromady i społeczności, a następnie ludzkich społeczeństw, ale nie tworzących jeszcze cywilizacji). W koncepcji Majewskiego osnową cywilizacji (realności D) jako nowego etapu w ciągu manifestacji życia jest mowa ludzka, dzięki której ukształtowany został ogólnoludzki zasób wiedzy (wspólny dorobek historii pokoleń). Innymi słowy o cywilizacji możemy mówić dopiero wtedy, gdy społeczeństwo ludzkie („biologiczny materiał społeczny”) wytworzy kulturę w sensie „ogółu rezultatów tak materialnej, jak i duchowej natury, osiągniętych i osiąganych przez człowieka w swym rozwoju

filogenetycznym”. Pojęta w taki sposób cywilizacja jest naturalnym dla człowieka środowiskiem, poza które nie jest mu dane wykroczyć. Za pomocą języka dana cywilizacja kształtuje i wywiera wpływ na konkretnego bytującego w jej obrębie człowieka jako najpierw wytworu tej cywilizacji, a potem jej wytwórcę. Zdaniem Majewskiego ludzkość to jedynie hipostaza, realne istnienie przysługuje natomiast zróżnicowanym cywilizacjom narodowym.

Florian Znaniecki, podobnie jak Feliks Koneczny akcentował kulturowy charakter zjawiska cywilizacji. Utrzymywał, że brak zmiany kierunku rozwoju cywilizacji skutkować będzie prawdopodobną zagładą cywilizacji zachodniej. Remedium na tę ewentualną sytuację miało być ustanowienie nowej jakościowo cywilizacji uniwersalnej, która miała zapewnić człowieku swobodę jego kreacyjnych możliwości. Jej filarami miały być dwie generalne zasady: stoicka idea *cosmopolis* i wspólna dla całej ludzkości filozofia wartości. By zrealizować ten ideał politycznie zjednoczonego świata cała ludzkość musi być powiązana „więzią ideacyjną”, pojętą jako „wspólna kultura światowa, uznająca i zachowująca dziedzictwo kulturowe wszystkich poszczególnych cywilizacji narodowych”. Owa wspólna kultura miała cechować się dynamiką, otwartością i chłonnością na nowe wartości. Istnienie „więzi ideacyjnej” w tej nowej cywilizacji miało skutkować wewnętrzną harmonią w sferze kultury. Dzięki tej ostatniej „uprzedzenia społeczno-kulturowe” wobec istniejących w ramach tej cywilizacji różnych, także odmiennych systemów wartości, miały być w tej projektowanej formacji nieobecne.

Feliks Koneczny jako zwolennik tezy o radykalnym pluralizmie cywilizacyjnym (pojęcie ludzkości to hipostaza, historycznie istnieją jedynie wrogie wobec siebie cywilizacje) podważa sensowność refleksji nad możliwością powstania ogólnoludzkiej cywilizacji uniwersalnej. W jego koncepcji cywilizacja to społeczny sposób organizacji życia zbiorowości charakteryzujący się ujednoczonym w jej ramach pojmowaniem prawa, czasu i fundamentalnych wartości ludzkiego życia: Dobra, Piękna, prawdy, Zdrowia i Dobrobytu

(Koneczny nazywa je kategoriami bytu ludzkiego albo quincunxem – pięciomianem). Konkretny cechujący daną cywilizację sposób konstruowania rzeczywistości społecznej nazywa on „metodą życia zbiorowego”. Koneczny skupiając się jedynie na znaczących historycznie cywilizacjach (tj. długotrwałych i obecnych w świecie mu współczesnym) wyróżnił 7 cywilizacji: żydowska, turańska, bramińska, arabska, chińska, bizantyjska i łacińska). Powyższe formacje różnią się metodami organizacji życia społecznego, co ma źródło w swoistym dla każdej z nich pojmowaniu wartości pięciomianu, a zatem różnorodnymi ich obiektywizacjami w praktyce społecznej. Tłumaczy to obserwowany w świecie pluralizm religii, koncepcji dobra, sposobów gospodarowania, obyczajowości i pojęć piękna, stanowiąc jednocześnie argument na rzecz niewspółmierności cywilizacji.

Magdalena Michalik-Jeżowska

🏰 Szczecin 🏰

Filozofowie polscy na wystawie

W znanym szczecińskim Klubie XIII Muz 3 kwietnia 2009 roku miało miejsce oficjalne otwarcie Wystawy *Filozofowie polscy*. Komisariat wystawy to Celina Gajewska i Agata Piotrowska, studentki III roku filozofii z el. kulturoznawstwa Uniwersytetu Szczecińskiego, przy współpracy Emilii Błądek i Katarzyny Figurskiej, opiekę naukową sprawowała dr Ewa Kochan. Na wystawie zostały zaprezentowane prace studentów III roku filozofii i filozofii z el. kulturoznawstwa US.

Wystawa została umieszczona w programie X Dni Filozofa, cyklicznej studenckiej imprezy filozofów szczecińskich organizowanej przez Koło Naukowe Filozofów Uniwersytetu Szczecińskiego. Dni Filozofa cieszą się już znacznym uznaniem nie tylko w Szczecinie,